

Middelaldertur til Midtsjælland

Ved forskningschef Steffen Heiberg

Turen til Midt- og Sydsjælland den 30. april har to temaer 1) Hvidefamiliens kirker på Midtsjælland og 2) Vemmetofte adelige Jomfrukloster. Vi begynder dog i Skt. Bendts kirke i Ringsted, der oprindeligt indgik i et Benediktinerkloster. Kirke og kloster var en kongelig stiftelse, anlagt midt i 1100-tallet. I 1170 afholdtes her helgenfest for Knud Lavard, og ved samme lejlighed blev Knud Lavards sønnesøn den syvårige Knud VI kronet til konge. Kirkens tilknytning til kongefamilien fremgår af en række kongegrave, mest spektakulær er Erik Menveds (+ 1319) og dronning Ingeborgs sarkofag dækket af graverede messingplader med alabastportrætter, et fornemt flamsk arbejde. I korskæringens hvælv er de berømte kalkmalerier med Erik Plovpenningens historie; de er måske udført i forbindelse med forsøget på at få ham helgenkronet. Fra nyere tid skal man lægge mærke til det fornemme epitafium af alabast over Oluf Mouritsen Krognos (+1573) og hustruen Anna Hardenberg kendt som Frederik II's ungdomskærlighed.

Fra Ringsted fortsættes til Fjenneslev kirke

Fjenneslev kirke

bygget af Absalons fader Asser Rig og kendt fra Oehlenschlägers digt "De tvende kirketaarne" om brødrene Absalon og Esbern Snare. Bemærk kalkmaleriet, hvor Asser Rig og hans hustru overdrager kirken til Vor Herre. Det er et såkaldt stifterbillede. Et lignende ser vi i den nærliggende Slaglille kirke, hvor bygherren Trud Litle (eller Lille) overrækker kirken. Også han var medlem af Hvidefamilien, hvis enorme godsejendomme var koncentreret dels i Midtsjælland omkring Sorø, dels i Nordsjælland. Der er også andre interessante kalkmalerier i Slaglille, hvorfra der ikke er langt til Bjernede

kirke, Sjællands eneste, lidt hårdt restaurerede rundkirke. Kirken er i to etager – overkirken kan have været brugt som tilflugtsborg i krigstid. En indskrift fortæller, at kirken er bygget af Absalons onkel Ebbe Skjalmsen, det var ham, som byggede Bastruptårnet, som vi så på Nordsjællandsturen i september.

Herfra går det videre til Pedersborg kirke, nord for Sorø. Kirken ligger på en borgbanke, hvor der oprindeligt lå et stort borganlæg samt en rundkirke bygget af Ebbe Skjalmsens søster Cecilie og hendes mand Peder Thorstensen. Uden for borgbanken lå et stort herskabshus. Forholdet til den øvrige Hvidefamilie var belastet og anlægget blev revet ned; en nuværende kirke er fra 1200-tallet. Bemærk den smukke udsigt, der dog mod øst skæmmes af Midtsjællands grimme silo.

Fra Pedersborg går turen til Sorø klosterkirke,

Sorø Klosterkirke

der indgik i Nordens rigeste Cistercienserkloster stiftet 1162 af Absalon. Munkene kom fra Esum. Kirken er udført i typisk "cistercienserdesign", som det kendes fra en lang række cistercienseranlæg rundt om i Europa. Kirken er i øvrigt den tredjelængste i Danmark, kun Aarhus og Roskilde domkirker er længere. Absalon selv ligger begravet i koret, ligstenen er dog ikke fra hans tid, men udført af Christian III's bygmester Morten Bussert. Et lille museum udstilling viser genstande fra graven, bl.a. Absalons signetring. Ved siden af Absalon er der kongegrave. Det fornemme gravmæle med messingfigurer er udført for Christoffer II. Derimod er Valdemar Atterdags marmorsarkofag ødelagt; oprindeligt var der en alabastfigur af kongen i fuld rustning. Fra en senere tid er epitafiet over Christian IV's kansler Christen Friis og dennes hustru Barbara Wittrup samt Holbergs sarkofag udført af Johs. Wiedewelt. Mange berømtheder er begravet i kirken og på kirkegården, og adskillige af gravmælerne er udført af kendte kunstnere.

Det kan vi ikke fordybes os i; tilbage til middelalderen. Mellem inventaret skal nævnes to store krucifikser, det ene fra 1200-tallet, enestående ved at Kristusfiguren og korset er skåret i et stykke træ; det andet og endnu større er udført 1527 af Claus Berg, en af de fineste træskærere, der har virket i Danmark. Læg også mærke til skjoldefrisen, der løber rundt i hovedskibet, det er våbenskjolde for de personer, som har betænkt kirken med gaver, desværre er den forvansket ved en brutal restaurering i 1800-tallet. Der er også kalkmalerier, hvad der kan overraske, da cistercienserne principielt var mod billeder.

Vi ser naturligvis også klosterporten fra Absalons tid med Danmarks ældste beboede lejlighed. Portens østfløj blev desværre revet ned ved en idiotisk restaurering ca. 1890.

Sorø kloster blev efter Reformationen udgangspunktet for Sorø Akademi. Klosterbygningerne blev sammenbygget med Laurids Thurahs akademibygning, men gik til ved branden i 1813, og hvad der havde overlevet blev revet ned med undtagelse af kirken. Bevaret er derimod den middelalderlige mur ved kirkegårdens østside, der oprindeligt har afgrænset klosteranlægget. På kirkens vestside (indvendigt) skal man lægge mærke til en trappe, der ender blindt, men oprindeligt har forbundet kirke og kloster.

Fra Sorø kører vi til den smukt beliggende Vester Broby kirke med udsigt over landskabet ved Susåen. I kirkens apsis skal vi lægge mærke til kalkmaleriet af Kristus fra ca. 1150, et fornemt eksempel på romansk kunst i Danmark. De øvrige kalkmalerier med bibelske motiver er fra ca. 1350-1400. Den ældste del af kirken er bygget af Peder Sunesen, der havde en gård i landsbyen. Han var sønnesøn af Ebbe Skjalmsen, som vi husker fra Bjernede og det nordsjællandske Bastruptårn.

Fra Vester Broby (navnet hentyder til en middelalderlig bro over Susåen) kører vi til Vemmetofte adelige jomfrukloster. Vemmetoftes historie går tilbage til middelalderen, i senmiddelalderen og renæssancen tilhørte den familien Brock, bl.a. tilhørte den Eske Brock, den rigeste mand i Danmark på Christian IV's tid. I 1694 blev Vemmetofte købt af Christian V's dronning Charlotte Amalie. Den blev arvet af hendes to ugifte børn prinsesse Sophie Hedevig og prins Carl. I Sophie Hedevigs testamente blev det bestemt, at godset skulle tilfalde et adeligt jomfrukloster, hvor ugifte adelsdamer kunne få ophold. Klostret eksisterer stadig som

institution, i dag bliver boligerne dog lejet ud. Her kan man blive gammel i smukke og behagelige omgivelser. Klostret er blevet ombygget flere gange, den nuværende hovedbygning stammer fra ca. 1909, den indkapsler dog langt ældre murværk. Indvendig er der fine interiører, bl.a. riddersalen med en fornem 1600-tals kamin med adelige våbenskjolde og et fornemt rytterbillede af Frederik V udført af hofmaleren Carl Gustaf Pilo.

Vemmetofte

Vemmetofte har mange møbler og malerier af høj klasse, bl.a. er der en række fine portrætter. Dertil kommer et meget betydeligt bibliotek. Klosterkirken er udsmykket med bibelske malerier af Hendrik Krock fra ca. 1730; Krock arbejdede også på Christiansborg, billederne her gik dog tabt ved branden i 1794. Haven er et smukt anlæg i engelsk stil fra 1800-tallet.